

Hondarribia

HIZTEGI HERRIKOIA OSATZEKO FACEBOOKIDEEKIN BLAGAN

Kapen, blagan, billaba, txotxua hitz arruntak dira Hondarribian. Herriko hitz eta esamoldeak, ohikoak eta ez hain ezagunak, biltzen hasi zen Ketxus Ponce, jolas modura, eta 800 baino gehiago ditu dagoeneko. Facebookeko *Hondarribiko hitzak* orrialdean osatzen doa Hondarribiko euskararen artxiboa, jendeak sare sozialean bertan egiten dituen ekarpen, ñabardura eta eztabaidek aberastua.

Mikel Garcia Idiakez
@mikelgi

Argurian (tertulian) izan gara Ketxus Poncerekin, *egin poroiuan* (ekinaren ekinez) lortu duen bilduma *txol* (oso) oparoaz mintzatzeko, erronkari urte luzez *itxeki* (eutsi) baitio hondarribiarak. Bide batez, ikusi duzun moduan, herriko hitz ugari ikasi ditugu berarekin. Fernando Artola “Bordari” idazle hondarribiarrak herriko euskararen inguruan egindako hitzaldi batetik hartutako adibideekin, hitzak eta haien esanahiak argitaratzen hasi zen *Hondarribia* herri aldizkaria, 80ko hamarkada bukaeran. Ponceren eta lagun baten interesa piztu zuen ariketak, eta erabaki zuten ingurukoen mintzaira arretaz aditzea: “Behin belarria horretara jarrita, bestela oharkabea pasako litzaizkidekeen hitz berezi asko entzuten hasi nintzen, edozein esparrutan: bizilagunen bileran, kaleko poteoan, Txomin Artolaren kantetan, jende helduari honetaz eta hartaz galdetuta... Iturriak asko ziren eta nik dena koadernoan idazten nuen. Zertan ari nintzen zabaldu zenean, doze-na bat herrikide hasi zitzaizkidan hitzak eta esaldiak proposatzen, posta bidez, ahoz... Jesus Mari Mendizabal ‘Bizargorri’ idazleak ere, nire Euskara irakasle izandakoak, ariketa bera egin zuen Hondarribira bizitzera etorri zenean; bere zerrenda pasa zidan eta nirera gehitu nuen. Pixkanaka, altxor handi bat biltzen ari nintzela konturatu nintzen”.

Eta altxorra partekatzeko, 2009 urte inguruan orria sortu zuen Facebooken. Pilatzen doan material guztia erregistratuta uzten joateko modua da; “800 hitz baino gehiago ditut, baina hau amaigabea da”. Eta aldi berean, 1.620 jarraitzailetik gora ditu Facebooken, hiztegi herrikoia osatzen eta fintzen laguntzen diotenak. *Hondarribiko hitzak* da orriaren izena, herria bera izendatzeko aldaera bat baino gehiago baitute bertan: “Hondarribi eta Hondarbi dira ohikoenak, nik neuk biak erabiltzen ditut, testuinguruaren arabera. Batzuek ez dute Hondarbi gustuko, garai batean irundarrek hondarribiarrak iraintzeko erabiltzen zutela argudiatuta, baina herritarrek izena bere egin badute, eztabaida antzua iruditzen zait. Guri bikingo deitzea ere iraina zen aspaldi, eta gaur egun hondarribiar ugari dio bikingoa dela, harro asko”.

Batzuetan aktiboago dago Facebookeko orria, bestetan lo, Ketxus Poncek berak eskaini diezaiokeen denboraren arabera. Orain, gogotsu ari da eta hitz gehiago jarri berri ditu sare sozialean, Ahotsak.eus webguneko elkarrizketetan entzundakoak. Hitza idazten du, alboan argazki bat eta definizioa gaineratzen ditu lagungarri, eta baita hitza bere testuinguruan kokatzeko esaldiren bat edo beste ere. Jendeak iruzkinak uzten ditu, haien etxean hitzak beste ahoskera bat

duela, halako esamoldetan erabiltzen dutela, inguruan beste adieraren batekin entzun dutela... “Lehenagoan adibidez *arrastola* (eskuarea) jarri nuen, eta Facebookide batek erantzun zidan ezetz, arrastelua dela. Halakoetatik ikasi dut iturria apuntatzearen garrantzia, jakiteko entzundako edo irakurritako hitza nork, non, zein testuinguruan... erabili duen. Orain hitzaren ondoan iturria idazten dut, eta horrek sinesgarritasuna ematen dio jasotakoari, bestela nik asmatua dela eman dezake”.

Jakina, proposamenak ere luzatzen dituzte Facebookeko jarraitzaileek. Berriki egindakoak esaterako, *zarrazioa* (etengabeko euria adierazteko, euri zarrazioa) eta *itxurantea* (ahoberoa). Poncek kontatu digu internetera hitz berriak igotzeaz gain aspaldi jarritakoak ere berreskuratzen dituela, eta interesgarria dela emaitza, hitz beraren bueltan beste jende batekin sortzen delako hartu-eman.

Ligatu ere, arrantzaleen erara

Hondarribikoa hiztegi aberatsa dela dio Poncek. Herri barruan bertan, baserri-tarren artean edo arrantzaleen artean hitz eta esamolde ezberdinak baliatzen zituzten (portuarrak, baserriarrak eta kaletarrak dira herriko hiru komunitate historikoak). Ziurrenik, dena den, itsasoari eta arrantzari lotutako hizte-

"Behin belarria horretara jarrita, bestela oharkabeen pasako litzaizkidakeen hitz berezi asko entzuten hasi nintzen, edozein esparrutan: bizilagunen bileran, kaleko poteoan, Txomin Artolaren kantetan... Pixkanaka, altxor handi bat biltzen ari nintzela konturatu nintzen", dio Ketxus Ponckek.

gia izango da emankorrena kostako herri honetan. Olatu motak izendatzeko hitz ugari dituzte (*baga* olatu luzerako, *amuitza* itsaso erdian puskatzen den olaturako, *aroia gotti*, *aroia betti* marea-aren gorabeherak adierazteko, *atrapaza...*). Lokuzioak ere horren lekuko dira. Ligatzeko adibidez, *apasta bota*; *beta bota*; *pelajikua erabili* (denekin saiatzen ari bada); *sonarra markatu* (neskatan/mutiletan egiteko asmoz dagoela sumatzen bazaio); *ezpalarta eman* (orka da

ezpalarta, eta ingurukoak uxatzen dituela adierazteko erabiltzen da esamoldea)... Itxuraz ari bagara, *alfako arraina* (itsusia); *berberina* (polita); *txopa*, ipurdiaz hitz egiteko; *kroka* eta *ttapikua* (sudur okerra eta sudur luzea)... Parrandaren inguruan, *bakailaoa jan dik/n* (erraz edan); *perloi egosi begiak* (parranda ondorengo begiak)...

Arrantza mekanizatu eta aldatu egin da, lanabes ugari desagertu, eta ondorioz horiek izendatzeko hitz asko galdu egin

dira urteekin. Berdin eguraldiaren kasuan: bospasei haize mota eta beste bospasei euri barietate atzeman ditu Ponckek, arrantzaleek eguraldiarekiko duten menpekotasuna handia baita. "Ilargiari, goizeko eta gaueko koloreari, haizeari... adi egoten ziren eta hori guztia izendatzeko modua zuten; gaur egun patroiak eguraldi-iragarpena kontsultatzen du eta badaki itsasora atera daitekeen edo ez. Garai bakoitzeko bizimodu eta ohiturek baldintzatzen dute gure hizkera".

Euskara ari du Hernanin
Segi euskarari eusten!

“Arrastola (eskuarea) jarri nuen Facebooken, eta arrastelua dela erantzun zidaten. Halakoetatik ikasi dut iturria apuntatzearen garrantzia, hitza nork, non, zein testuingurutan... erabili duen”

“Ilargiari, goizeko koloreari, haizeari... adi zeuden arrantzaleak eta hori guztia izendatzeko modua zuten; gaur egun eguraldi-iragarpena kontsultatzen dute. Garai bakoitzeko bizimoduak baldintzatzen du hizkera”

Zein da, bada, bizi dugun garaiko hizkera? “Lehen arrantzatik, itsasotik hartutako hiztegiarekin moldatzen bazituzten esamolde asko, orain bestelakoak dira iturri eta erreferentziak. Globalizazioaren ondorioz, esaterako, ‘berba’ entzungo dugu Hondarribiko kaleetan, edo erdararen eragina ere handia da egungo jergan (ze guai)”. Dena den, herri hizkera galbidean nabari du: “Nire pertzepzioa da beste hainbat herritan umek bertako euskararen berezitasun dezente mantentzen dituztela, baina Hondarribian orokorrean euskara batua gailendu dela, beste leku batzuetan baino gehiago”.

“Euskara apaizatua”, edo hizkuntza kaletarra vs akademikoa

Modu amateurrean ari da Ketxus Ponce, baina Hondarribiko hizkeraren inguruan ikerketa linguistikoko sakonagoa egin nahi duenarentzat abiapuntu aproposa izan daiteke bere bilduma. Daukan materiala liburu batean argitaratzekotan, modu herrikoian egin nahiko lukeela dio, Facebooken daraman dinamika-

ren antzera. “Iruditzen zait, batzuetan janzkera akademikoak urrundu egiten duela hizkuntzalaritza herriarengandik. Kaleko hizkuntzak talka egiten du sarri akademikoek ‘agintzen’ duten hizkuntzarekin. Herrikide bati entzun nion moduan, *euskara apaizatua* da hori. Pelikuletan ere ikusten da oraindik, erdaraz kaleko erregistrora jotzen duten bitartean, euskaraz oso hizkuntza tekniko darabilte maiz”.

Otu zaigu, ez ote litzatekeen interesgarria izango Euskal Herri osoa aintzat hartuko lukeen *Hondarribiko hitzak* gisako ekimena sortzea, herri bakoitzean gauza bera izendatzeko darabiltzaten hitz eta esaldiak konparatu eta partekatzeko. Ezagutza handitzeko baliagarria den heinean, ongi etorria litzateke, erantzun digu Poncek. Beste hainbat herritan antzeko egitasmoak badirela gehitu du, eta soilik Hondarribian erabilitako hitzak zirela pentsatu arren, gero ohartu izan dela beste zenbait tokitan hitz bera darabiltela, geografikoki urrun egonda ere. Kostako herrietan esaterako, arrantzale ofizioari lotuta hainbat hitz komun dituzte.

Euskaraz gara!

OÑATI
dabilen herria

UDALERRI
EUSKALDUNEN
MANKOMUNITATEA

Barakaldoko Udala
Euskararen
Egunarekin bat

“EUSKAL HARRIA - EUSKARA HERRIA” MUSIKA-IKUSKIZUNA
ABENDUAK 1 (20:00), BARAKALDO ANTZOKIAN · SARRERA LIBREA. BAZATOZ?

“Nire pertzepzioa da beste hainbat herritan umeek bertako euskararen berezitasun dezente mantentzen dituztela, baina Hondarribian orokorrean euskara batua gailendu dela”

“Batzuetan janzkera akademikoak urrundu egiten du hizkuntzalaritza herriarengandik. Kaleko hizkuntzak talka egiten du sarri akademikoek ‘agintzen’ duten hizkuntzarekin”

“Kristala txetu zuen eta ponpoiuanak arittu zituen”

Solasaldia amaitu aurretik, Hondarribiko euskararen adibide gehiago eskatu dizkiogu Ponceri. Hona batzuk: iraintzeko, *zurkittua* (zekena, zikoitza), *akettua* (gizon argala, ahula, eskasa), *motzotia* (gizon txiki potokoa), *lanbasa* (emakume alferra). Erabilienean artean, *txetu* (apurtu edo nekatu, testuinguruaren arabera), *kapen egin* (uretara buruz bota), *maxina* (edozein tresna izendatzeko hitz komodina, hanka tarteko maxina bizikleta litzateke), *-kaka* (asko: diru-kaka, bero-kaka, diru asko, bero handia), *txafo* (libre), *andare* (alde egin),

Ezkerreko argazkiarekin batera, hala dio ‘Hondarribiko hitzak’ orrian: “TTIRITTITA. Kilkerria. “Kri kri kri kri... laster ttugu ttirittak kantan”.

billaba (bihurria), *zakurra baino* (gehiegi adierazteko: “Patata hau zakurra baino gatzatuagoa dago”), *txotxua* (marinel hasiberria), *susara joa* (berotuta)... Baserri munduarekin zerikusia dutenak, *goiz oilanda* (emakume parrandazalea), *behiak eragotzea* (askara eramatea), *eia* (ukuilua), *txarrantxa* (txerriak garbitzeko alanbrezko zepiloa)... Frantses jatorridunak, *ataulia* (oturuntza), *arribada* (itsasotik, parrandatik... buelta), *serra* (saihestu, norabidea aldatu). Aditzei lotuta, *-ketu* (*eginketu*, *fanketu*, egin izan dut, joan izan naiz) edota *nugun* (genuen). *Atxamarta* (trastea), *xarpota* (torlojua), *lohia* (giro astuna eta nahasia adierazteko; “jende lohia, atzo tabernan”), *pitxindorra* (begitxindorra), *kanttala* (izkina, kantoia), *ponpoiuanak arittu* (sekulako errieta), *axexatu* (xaxatu), *bolari* (pikutara bidali), *sos frantsek ez* (dirurik ez). Eta zure herrian, nola esaten da...? ■

GOIZMEK, S.L.
MEKANIZATUAK

© 946 841 413 / 680 601 415
Okamikako Industrialdea, 3A
48289 Gizaburuaga
BIZKAIA
goizmek@goizmek.com

MOYUA
HILETA ZERBITZUAK
Zure momentu
zailetarako
Tel.: 943783447 • 617442466
mmoyua@telefonica.net
Otañui Gotzaina kalea, 27 • Oñati

Legazpiko
Udala

Bat eginik, hazten goaz
**Elkarrekin
bat eginik**
Legazpiko Udala • Euskara Zerbitzua
euskara@legazpi.eus

**Abenduaren 3an
DIMAN**
• 18:00. Abesbatzaren emanaldia.
• 18:15. Haurrek antzeztutako obra eta koreografia.
• 18:30. UDIME ekitaldia.
• 18:50. Abesbatzaren emanaldia.
• 19:00. Disko dantza saioa.
• 20:00. Herri kirolak.
• 22:00. Erromeria, Ezten Giro taldearekin.